

КАТЕГОРІЇ «ПРОБЛЕМНИЙ БАНК», «НЕПЛАТОСПРОМОЖНИЙ БАНК» У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У статті розглянуто категорії «проблемний банк», «неплатоспроможний банк», запроваджені Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», з ухваленням якого в Україні змінено порядок регулювання відносин банківської неспроможності, що визначений тепер процедурою виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків.

Ключові слова: неплатоспроможність, неспроможність, банкрутство, проблемний банк, неплатоспроможний банк.

Для економіки перехідного періоду характерна низка особливостей: політична нестабільність, інфляція, криза платежів, відсутність фінансової дисципліни, нездатність деяких суб'єктів працювати в умовах ринку, а особливо негативну роль тут відіграє неплатоспроможність господарюючого суб'єкта, яка може викликати ланцюгову реакцію неплатежів [1, с. 7, 14]. У праві неспроможності поряд із термінами «неспроможність» та «банкрутство» використовується термін «неплатоспроможність». Ціла плеяда вчених вже не перше століття намагається визначити його сутність. Г. Ф. Шершеневич задавався питанням, що ж слід покласти в основу відкриття конкурсного процесу – недостатність майна як встановлене перевищення активів над пасивом чи платіжну нездатність як припущення перевищення активів над пасивом, та дійшов висновку, що за таку основу слід ставити нездатність боржника здійснювати платежі як таку, що виявляється у більш короткий час, ніж може бути встановлена недостатність майна [2, с. 162–164]. Б. М. Поляков, досліджуючи це питання, вказує, що підставою для відкриття справи про банкрутство закон розглядає ознаки неплатоспроможності (критерії нездатності виконувати поточні платежі) [3, с. 19]. У Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» поняття «неплатоспроможність» визначається як неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати, після настання встановленого строку їх сплати, грошові зобов'язання перед кредитором, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через від-

новлення платоспроможності [4]. Вчені виділяють такі ознаки неплатоспроможності: наявність зобов'язань перед кредитором; грошовий характер цих зобов'язань; безспірність вимог кредиторів; строк несплати вимог кредиторів; відповідність розміру прострочених безспірних грошових вимог встановленому законом мінімальному розміру для ініціювання справи про банкрутство [55, с. 10–11] та наявність виконавчого провадження [6, с. 17]. Б. М. Поляков пов'язує поняття неплатоспроможності з припиненням платежів – за такого стану боржника завжди припускається, що у нього недостатньо майна для погашення грошових вимог кредиторів, що є підставою для ініціювання провадження у справі про банкрутство [7, с. 16, 18]. Отже, термін «неплатоспроможність» використовується у праві неспроможності для визначення фінансового стану боржника з метою порушення провадження у справі про банкрутство.

Банки об'єктивно перебувають у центрі багатьох суперечливих, кризових та складно прогнозованих явищ, притаманних передусім економіці перехідного періоду [8, с. 30]. Термін «неплатоспроможність банку» вперше з'явився у Законі України «Про банки і банківську діяльність» (далі – Закон про банки) у редакції 2000 р. [9] (до цього часу НБУ у своїх постановах [10] для оцінки фінансового стану банку користувався словосполученням «незадовільний фінансовий стан») і став однією із підстав припинення функціонування банку як юридичної особи. Чи тотожний він за своїм змістом однойменному терміну у праві неспроможності? Певною мірою на це питання можна було ствердно відповідати до прийняття Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» (далі – Закон про систему гарантування вкладів) [11]. Попередня ре-

дакція Закону про банки визначала поняття «неплатоспроможність банку». Сьогодні банківське законодавство не містить правового визначення вказаного поняття. У глосарії Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» термін «неплатоспроможний банк» визначено як банк, щодо якого НБУ прийняв рішення про віднесення його до категорії неплатоспроможних у порядку, передбаченому Законом про банки [11]. Водночас із Закону про банки виключено низку термінів, що до цього використовувалися у правових механізмах банківської неспроможності, – «ліквідатор», «ліквідаційна маса», «мораторій», «тимчасова адміністрація», «тимчасовий адміністратор» та «неплатоспроможність банку», натомість до нього включено нову категорію – «неплатоспроможний банк» та встановлено три підстави віднесення банку до такої категорії, з яких лише одна (недостатній розмір регулятивного капіталу) прямо вказує на незадовільний фінансовий стан банку. Характеристика поняття «неплатоспроможний банк» має бути пов'язана з іншим нововведенням Закону про систему гарантування вкладів – поняттям «проблемний банк», визначення якого Закон також не містить, а встановлює критерії віднесення банку до категорії проблемних, які не обов'язково пов'язані із фінансовим станом банку. Такі зміни в регулюванні механізму банківської неплатоспроможності виключили із цих відносин відносини із попередження неплатоспроможності (банкрутства) банку, яке здійснювалося в Україні за допомогою такого інституту як тимчасова адміністрація, що обов'язково призначалася Національним банком до банку у разі виявлення загрози його платоспроможності. Досліджуючи свого часу правове регулювання категорії «загроза платоспроможності банку», ми відзначили, що розуміння економічної та правової природи цього поняття та поняття «платоспроможність» є необхідним, адже така загроза не зупиняла діяльності банку [12, с. 50–51]. Сьогодні розгляд цієї проблеми має бути переведений в русло аналізу поняття «проблемний банк».

Якщо причину «проблемності» не буде усунуто, банк не пізніше ніж через 180 днів з дня віднесення його до проблемного обов'язково буде переведений у статус неплатоспроможного (ст. 75) [11]. У попередній редакції Закону про банки термін «неплатоспроможність банку» визначався як неспроможність банку своєчасно та в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення розміру капіталу банку до суми, що становить менше однієї третини мінімального розміру регулятивного ка-

піталу банку (ст. 2). Ці положення Закону були розвинуті у Положенні [13], аналіз якого дозволяє виділити сукупність характерних для стану неплатоспроможності комерційного банку ознак: а) відсутність у банку коштів або суттєве зменшення розміру його капіталу, внаслідок чого він не мав можливості виконувати свої зобов'язання; б) порушення банком терміну виконання (тобто своєчасності) зобов'язань; в) неспроможність виконати зобов'язання у повному обсязі; г) законність вимог кредиторів [14, с. 24]. Неплатоспроможність фактично означала банкрутство банку, на що прямо вказували положення ст. 58, 93, 96 цього Закону [9]. Сьогодні розгляд проблематики поняття «неплатоспроможність банку» має бути переведений в русло дослідження поняття «віднесення банку до категорії неплатоспроможних».

Питання стабільності банківської системи, регулювання банківської платоспроможності у будь-якій країні світу завжди є актуальними з того погляду, що банки значною мірою впливають на забезпечення національної безпеки держави, розвиток та конкурентоспроможність економіки країни (включаючи фінансовий ринок), банки мають дотримувати права вкладників та кредиторів банків, які довірили свої кошти банкам, щодо своєчасного повернення цих коштів. Утім, як суб'єкти підприємництва, банки наражаються у своїй діяльності на численні ризики і не виключаються їхні банкрутства через їхню неплатоспроможність. За роки незалежності в Україні підходи до регулювання відносин банківської неспроможності кардинально змінювалися неодноразово. З 1992 р. по 2000 р. банк міг бути оголошеним банкрутом лише у судовому порядку, механізм якого визначався Законом України «Про банкрутство» (1992). З 2000 р. по 21 вересня 2012 р. ліквідація неплатоспроможного банку могла відбуватися за механізмами, встановленими Законом «Про банки і банківську діяльність» (в ред. від 07.12.2000 р.), – або з ініціативи Національного банку України, або за судовим рішенням у справі про ліквідацію банку, ініційованій кредиторами банку у разі його неплатоспроможності (в обох механізмах вирішальним фактором було відкликання банківської ліцензії). У цей період багато вчених (як вітчизняних так і зарубіжних, як юристів, так й економістів) зверталися у своїх працях до проблем банківської неспроможності. Зокрема маємо відмітити українських авторів – юристів В. В. Джуня, А. М. Жукова, Б. М. Полякова, В. Д. Чернадчука, економістів М. І. Дибубу, М. І. Зубка, В. І. Міщенко, К. Є. Раєвського та інших. 21 вересня 2012 р. набув чинності Закон про систему гарантування вкладів,

яким запроваджено концептуально новий порядок регулювання відносин банківської неспроможності під назвою «процедура виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідація банків», що само собою зумовлює актуальність наукових досліджень в означеній сфері суспільних відносин. Такі дослідження повинні охоплювати як окремі проблеми, так і формувати системний підхід до регулювання відносин банківської неплатоспроможності. У цій статті ставимо за мету розгляд взаємопов'язаних категорій «проблемний банк», «неплатоспроможний банк», з яких перша є новою як для банківського законодавства, так і для банківського права, завданням – виявлення проблематики цих категорій.

До переконливих ознак проблемності у діяльності банку належать втрата платоспроможності та ліквідності, про що свідчать, зокрема, значні обсяги неповернених інсайдерами позик на велику суму, порушення банком показників економічних нормативів, недотримання ними обов'язкових резервних вимог, екстремальні коливання залишків грошових коштів на його кореспондентських рахунках, наявність неоплачених платіжних документів клієнтів, наявність збитків [15, с. 27]. Безперечно, банкіри повинні звертати увагу на ризики, які впливають на життєздатність їх установи в довгостроковому плані і називаються ризиками неплатоспроможності. Якщо банк видав занадто велику кількість «поганих кредитів» або ринкова вартість значної частини його портфеля знижується, це призводить до вагомих втрат капіталу при їх продажу, а його резервні рахунки, призначені для компенсації подібних збитків, виявляються перевантаженими. Якщо інвестори і вкладники дізнаються про цю проблему і почнуть вилучати свої кошти, то регулюючі органи будуть змушені проголосити банк неспроможним і закрити його [16, с. 187].

Науковці зазначають, що проблемним є банк, який демонструє можливість чи вірогідність банкрутства [17, с. 247], отже, проблемним є банк із незадовільною платоспроможністю. Проте сьогодні ця чітка позиція «розмивається» на тлі змін, що відбулися у банківському законодавстві з прийняттям Закону про систему гарантування вкладів, згідно з яким проблемним є банк, щодо якого НБУ прийняв рішення про віднесення до категорії проблемних у порядку, встановленому Законом про банки. Критерії віднесення банку до проблемних розмежовуються на обов'язкові і такі, які НБУ може застосовувати як своє право. Перелік обов'язкових критеріїв є закритим і означає, що НБУ повинен прийняти

таке рішення за умови відповідності банку хоча б одному з таких п'яти критеріїв: 1) банк допустив зменшення розміру регулятивного капіталу та/або нормативів капіталу банку, встановленого законом та/або нормативно-правовими актами НБУ, на 10 і більше відсотків протягом звітного місяця; 2) банк не виконав вимогу вкладника або іншого кредитора, строк якої настав п'ять і більше робочих днів тому; 3) системне порушення банком законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму; 4) банк порушив вимоги законодавства щодо порядку подання та/або оприлюднення звітності, в тому числі подав НБУ та/або оприлюднив недостовірну звітність, що призвело до суттєвого викривлення показників фінансового стану банку; 5) систематичне незабезпечення ефективності функціонування та/або адекватності системи управління ризиками, що створює загрозу інтересам вкладників чи інших кредиторів банку. В інших випадках, які визначатимуться самим НБУ у його нормативно-правових актах, НБУ має право віднести банк до категорії проблемних [11]. Отже, по-перше, не лише незадовільний фінансовий стан (проблемного) банку може стати підставою для визначення його неплатоспроможного статусу, а й порушення як банківського, так й іншого законодавства України. По-друге, перелік критеріїв віднесення банку до категорії проблемних, зазначений у Законі про банки (ст. 75), може бути «продовжений» самим НБУ. На наш погляд, не виключається ситуація, коли вказане право НБУ і щодо розширення критеріїв віднесення банку до категорії проблемних, і щодо їх застосування буде набувати суб'єктивізму (чим не виключено спричинення шкоди конкретному банку). Такий підхід законодавця нагадує ситуацію з розмитими критеріями визначення стану істотної загрози платоспроможності банку [12, с. 50–51], які були донедавна присутні у Положенні НБУ № 369 і які згодом НБУ змушений був замінити одним чітко визначеним кількісним критерієм – зниження регулятивного капіталу до значення нижче ніж 7 відсотків [13].

Дія механізму «проблемний банк» обмежена строком у 180 днів, його особливості полягають у такому: рішення НБУ про віднесення банку до категорії проблемного є банківською таємницею; такому банку забороняється користуватися для розрахунків прямими коррахунками та/або встановлюються вимоги проведення розрахунків виключно через консолідований кореспондентський рахунок; проблемний банк зобов'язується

повідомляти НБУ про заходи, які він вживатиме з метою приведення своєї діяльності у відповідність із вимогами законодавства, та про хід їх виконання. Як буде працювати зазначений механізм, покаже практика, проте, на наш погляд, вже зараз можна «прогнозувати» деякі проблеми, ймовірність виникнення яких не виключається.

Платоспроможність банку пов'язується з таким економічним показником як достатність (адекватність) регулятивного капіталу банку. Втім лише один із вищезазначених п'яти обов'язкових критеріїв віднесення банку до проблемних слід прямо пов'язувати із станом неплатоспроможності – зменшення розміру регулятивного капіталу та/або нормативів капіталу на 10 і більше відсотків протягом звітного місяця. Решта критеріїв, на наш погляд, не може прямо характеризувати банк як неплатоспроможний. Наприклад, банк не виконав вимогу вкладника або іншого кредитора, строк якої настав п'ять і більше робочих днів тому. Проблемних питань тут можна поставити декілька: якщо банк не виконує кредиторську вимогу з підстав наявності спору між ним та його кредитором, то які підстави відносити його до проблемних? Судові спори можуть розглядатися в Україні роками. НБУ не має підняти собою суд. Закон же зобов'язує НБУ прийняти таке рішення безальтернативно, по факту невиконання вимоги, строк якої настав п'ять і більше робочих днів тому. Виникають питання і щодо такого критерію як «системне порушення банком законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму». Зокрема, що слід розуміти під поняттям «системне порушення»? Ані Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» (далі – Закон № 249-IV), який є спеціальним у цій сфері і згідно з яким банки (включаючи філії, інші відокремлені підрозділи, які виконують банківські операції) є суб'єктами первинного фінансового моніторингу у зазначеній сфері (ст. 5) і мають визначені законодавством обов'язки імперативного характеру (ст. 6) [18], ані Закон про банки, яким запроваджено термін «системне порушення», відповіді не містять. За порушення вимог Закону № 249-IV передбачено кримінальну, адміністративну та цивільно-правову відповідальність. Для цілей цього дослідження маємо звернути увагу на адміністративну відповідальність, яка за вчинені порушення передбачає застосування фінансових санкцій (штрафи), а за повторне аналогічне протягом року порушення суб'єктом первинного фінансового моніторингу

вимог цього Закону та/або нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у зазначеній сфері, – застосування до нього суб'єктом державного фінансового моніторингу (яким для банків є НБУ) обмеження, припинення дії чи анулювання ліцензії або іншого спеціального дозволу на право провадження певних видів діяльності у порядку, встановленому законом. Чинний Закон про банки передбачає повноваження НБУ з відкликання ліцензії і не встановлює таких щодо обмеження чи припинення ліцензії. Крім того, якщо банк, віднесений до категорії проблемних, не привів свою діяльність у відповідність із вимогами законодавства (у цьому випадку – до вимог Закону № 249-IV), НБУ зобов'язаний прийняти рішення про віднесення такого банку до категорії неплатоспроможних (ст. 75, 76), щодо нього запроваджується процедура виведення з ринку. Наскільки логічним є визначати такий банк неплатоспроможним? Чи варто забувати, що примусова процедура виведення банку з ринку не гарантує вкладникам та кредиторам повернення їхніх коштів у повному розмірі? Для вирішення цієї проблеми доцільно, на наш погляд, у Законі про банки передбачити повноваження НБУ щодо обмеження або припинення банківської ліцензії банку саме з підстав порушення банком вимог Закону № 249-IV. Причому мають бути визначені критерії обмеження ліцензії (суть обмеження, строк дії тощо) та припинення ліцензії. Наслідком припинення має бути передбачена ліквідація банку з ініціативи НБУ та встановлений механізм такої ліквідації (зокрема, має бути визначений суб'єкт ліквідації). Крім того, категорія «системне порушення банком законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» має бути визначена як правове поняття. Питання є надзвичайно складним, але якщо у Законі про банки цей термін застосований, то він має отримати своє визначення в цілях правозастосування (наприклад, в інших актах є визначення: «системний аграрний ризик» (Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV), «системний адміністратор» (Наказ Міністерства економіки України від 16.07.2010 р. № 854), «системний порушник» (Рішення Національної ради з питань телебачення і радіомовлення від 12.05.2001 р. № 962), «системна трансакція» (Постанова Правління НБУ від 10.12.2004 р. № 620), «системний ризик» (Постанова Правління НБУ від 15.04.2005 р. № 131)). Так само Закон про банки не містить визначення критерію «суттєве викривлення показників фінансового стану банку». На наш погляд, наголос у цьому критерії припадає на прикметник «сутте-

ве». Що слід розуміти під суттєвим викривленням показників фінансового стану банку, що може призвести до такого серйозного наслідку як віднесення банку до категорії неплатоспроможних і автоматичного запровадження щодо нього процедури виведення з ринку?

Отже, маємо констатувати, що запропоноване Законом про систему гарантування вкладів регулювання категорії «проблемний банк» є неповним, недосконалим і, наш погляд, не виключає ймовірності випадків штучного припинення банку на цілком зовні законних підставах припинення (неплатоспроможність).

Слід звернути увагу на те, що і процесуальна складова механізму «проблемний банк» має прогалини. У Законі не визначено строк, у який з моменту виявлення критерію «проблемності» НБУ має прийняти таке рішення, не визначено процедуру прийняття такого рішення, підстави (маються на увазі документальні підтвердження правомірного застосування до банку критерію віднесення його до категорії проблемних). Недостатня урегульованість у законодавстві вбачається і з питання збереження як банківської таємниці рішення НБУ про віднесення банку до проблемних. Так, згідно зі ст. 79 Закону про банки рішення НБУ можуть бути оскаржені банком до суду, не є винятком і рішення, які є банківською таємницею. Рішення НБУ про віднесення банку до категорії проблемних за своїм характером є владним управлінським актом індивідуальної дії, тож визначення підсудності оскарження такого акту відбувається за правилом ч. 2 ст. 19 КАС України – такі адміністративні справи вирішуються адміністративними судами за місцем знаходження позивача [19]. Проблем вбачається декілька. Перша: яким повинен бути порядок подання позову, що ґрунтується на рішенні, яке є банківською таємницею, з тим, щоб банківську таємницю було збережено? У протилежному випадку банк має усі шанси стати банкрутом – розголос інформації про віднесення банку до категорії проблемних може стати каталізатором вилучення вкладів з банку, відтоку клієнтів з їхніми грошовими ресурсами до інших банків. Позовні матеріали передусім потрапляють до апарату суду, працівники якого забезпечують автоматизований розподіл справ між суддями і вводять серед іншої інформації до автоматизованої системи документообігу інформацію про предмет спору (у цьому випадку ним відповідно до ст. 105 КАС України може бути скасування або визнання не чинним рішення НБУ про віднесення банку до категорії проблемних), і фактично допущені до матеріалів, що містять інформацію про банківську таємницю. Регулюючи

зобов'язання щодо збереження банківської таємниці, Закон про банки у ч. 4 ст. 61 визначає: «Приватні особи та організації, які при виконанні своїх функцій або наданні послуг банку безпосередньо чи опосередковано отримали конфіденційну інформацію, зобов'язані не розголошувати цю інформацію і не використовувати її на свою користь чи на користь третіх осіб». Закон України «Про інформацію» інформацію з обмеженим доступом поділяє на конфіденційну, таємну та службову інформацію [20], тобто конфіденційну не прирівнює до таємної. З урахуванням такого неоднакового статусу конфіденційної та таємної інформації, вважаємо, що зазначена норма Закону про банки після слів «конфіденційну інформацію» має бути доповнена словами «інформацію, що містить банківську таємницю». ГПК України передбачає виключну підсудність господарському суду м. Києва справ у спорах, у яких відповідачем, зокрема, є НБУ (ст. 16) [21]. Вважаємо, що аналогічно має бути визначено територіальну підсудність адміністративних справ з оскарження актів індивідуальної дії, у яких відповідачем є НБУ, окружному адміністративному суду, територіальна юрисдикція якого поширюється на місто Київ, у КАС України (ст. 19).

Правовим наслідком неусунення банком порушень чинного законодавства, зафіксованих органом регулювання й нагляду, є віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Реалізація цього повноваження НБУ обумовлюється настанням підстав, передбачених у ст. 76 Закону про банки, аналізуючи положення якої, ми звернули увагу на таке: по-перше, НБУ не визнає банк неплатоспроможним, а відносить банк до категорії неплатоспроможних. Це, на наш погляд, свідчить про те, що фінансово-правове регулювання банківської неплатоспроможності стверджується в Україні єдино можливим способом врегулювання боргів такого банку; по-друге, Законом № 4452 виключено із Закону № 2121 визначення правового поняття «неплатоспроможність банку» як сукупності матеріальних ознак незадовільного фінансового стану банку, натомість до Закону про банки введено такі новації – «віднесення банку до категорії неплатоспроможних» і визначено три підстави такого віднесення, кожна з яких має самостійний характер; по-третє, вбачається, що до категорії неплатоспроможних може бути віднесено не лише банк, який у встановленому Законом про банки порядку було віднесено до категорії проблемних і який не привів свою діяльність у відповідність із вимогами законодавства, а й банк, щодо якого НБУ не приймав рішення про віднесення до категорії

проблемних, але який допустив інші, прямо встановлені Законом про банки, порушення, які тягнуть такий правовий наслідок як віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Це, на наш погляд, випливає із назви ст. 76 Закону № 2121 «Віднесення банку до категорії неплатоспроможних» та порівняння її змісту із змістом ст. 75 цього Закону.

За логікою законодавця підстави віднесення банку до категорії неплатоспроможних є одночасно ознаками неплатоспроможності банку. Щодо першої підстави – несприятелювання банком своєї діяльності у відповідність із вимогами законодавства, у тому числі нормативно-правових актів НБУ, після віднесення його до категорії проблемних, але не пізніше ніж через 180 днів з дня визнання його проблемним, то як ознака вона є новою для визначення банку неплатоспроможним, і ґрунтується, на наш погляд, на тих нормах, які визначено в Інструкції НБУ № 368 «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [22] та на невиконанні банком вимог іншого законодавства. Ця підстава, на нашу думку, сформульована у Законі дуже широко, оскільки вона може охоплювати як усі групи економічних нормативів, а не лише нормативи капіталу, так і будь-які інші невідповідності діяльності банку вимогам банківського та інших галузей законодавства, включаючи нормативно-правові акти НБУ. Наскільки виправданим є такий широкий підхід? Якщо ж врахувати, що ст. 79 Закону про банки встановлено імперативне правило – оскарження рішення, дії НБУ не зупиняє їхнього виконання. Щодо другої підстави – зменшення розміру регулятивного капіталу або нормативів капіталу банку до однієї третини від мінімального рівня, встановленого законом та/або нормативно-правовими актами НБУ, то її як ознаку неплатоспроможності банку не можна вважати цілком новою, вона була присутня у визначенні поняття «неплатоспроможність банку» попередньої редакції Закону про банки. Особливість полягає у тому, що мінімальний рівень регулятивного капіталу може встановлюватися як законом, так і нормативно-правовими актами НБУ, що суперечить ст. 35 Закону про банки, де встановлено, що мінімальний рівень регулятивного капіталу встановлюється НБУ. Ця ознака ґрунтувалася і ґрунтується на економічному показнику – достатність (адекватність) регулятивного капіталу – і свідчить, що в Україні стверджується фінансово-правовий метод регулювання банківської неспроможності. Щодо третьої підстави – невиконання банком протягом 10 робочих днів поспіль 10 і більше відсотків своїх

зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами, то, як ознака неплатоспроможності банку, вона не була присутня у правовому визначенні поняття неплатоспроможності банку. Проте її не можна вважати зовсім невласивою Законом про банки, за попередньою редакцією якого НБУ мав право призначити тимчасову адміністрацію до банку, якщо банк протягом 5 робочих днів не виконував 10 і більше відсотків своїх прострочених зобов'язань. Застосування тимчасової адміністрації одночасно було і заходом впливу, і методом (способом) відновлення платоспроможності банку, а невиконання банком частини своїх зобов'язань (10 % і більше) вказувало якщо не на неплатоспроможність, то на загрозу його платоспроможності однозначно. Сьогодні ця ознака трансформована зі стану загрози платоспроможності в неплатоспроможність банку, ґрунтується на щоденному аналізі НБУ балансу банку, який повинен відображати на визначених позабалансових рахунках невиконані зобов'язання з причин недостатності на його коррахунку коштів (що в Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України презюмується як вина банку [23]). Отже, і ця підстава віднесення банку до категорії неплатоспроможних, вважаємо, ґрунтується на тому самому економічному показнику як достатність (адекватність) регулятивного капіталу. Проблема полягає у тому, що банки не завжди відображають на рахунку 9804 невиконані платежі, тобто НБУ може і не володіти реальною картиною стану справ у цьому банку.

Отже, як бачимо, не усі підстави віднесення банку до категорії неплатоспроможних, закріплені у Законі про банки, фактично характеризують банк як неплатоспроможний. Тому в підсумку розгляду поняття «неплатоспроможність банку», вважаємо, що у законодавстві слід чітко розмежувати ліквідацію банку з підстав неплатоспроможності та з інших (примусових) підстав (відповідно має бути розмежований і порядок (процедура) ліквідації). З цією метою поняття «неплатоспроможність банку» потребує, на наш погляд, законодавчого визначення саме як сукупність ознак, що характеризують банк неплатоспроможним і що є підставою для прийняття рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних, адже, не дивлячись на відмінні механізми регулювання, неплатоспроможний банк нічим не відрізняється від інших суб'єктів підприємництва, що неспроможні виконувати свої грошові (приватно-правового, публічно-правового характеру) зобов'язання перед кредиторами.

Список літератури

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: Науково-практичний коментар / Ю. М. Великий, В. В. Прохорова, І. П. Косарева, Ю. В. Прохорова. – Х. : ІНЖЕК, 2008. – 448 с.
2. Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права. Т. 4 : Торговий процес. Конкурсний процес / Г. Ф. Шершеневич. – М. : «Статут», 2003. – 550 с.
3. Поляков Б. М. Право несостоятельности (банкротства) в Украине / Б. М. Поляков – К. : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 440 с.
4. Про внесення змін до Закону України «Про банкрутство» (Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом). Закон України від 30.06.1999 р. №784-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. – № 33 (03.09.99). – Ст. 1699.
5. Вовк Д. Банкрутство підприємства: процедура / Д. Вовк; ред. Я. Кавторса. – Х. : Фактор, 2009. – 368 с.
6. Правове регулювання банкрутства : підручник ; за ред. Л. С. Сміяна. – К. : КНТ, 2009. – 464 с.
7. Поляков Б. М. Закон України «О восстановлении платежеспособности должника или признании его банкротом» : Научно-практический комментарий ; под общей редакцией Д. Н. Прытки / Б. М. Поляков. – К. : Концерн «Издательский Дом «Ін-Юре», 2003. – 272 с.
8. Дзюблук О. Проблеми забезпечення ефективного функціонування банківської системи в перехідній економіці / О. Дзюблук // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 3. – С. 30-35.
9. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5–6. – 09.02. – Ст. 30.
10. Про невідкладні заходи щодо фінансового оздоровлення комерційних банків та відновлення їх ліквідності і платоспроможності: Постанова Правління Національного банку України від 25.02.1995 р. № 40 // Ліга : Закон Еліт 8.2.3. – Інформаційно-аналітичний центр «Ліга», ТОВ «Ліга:Закон», 2012.
11. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>. – Назва з екрана.
12. Лобач О. Платоспроможність та істотна загроза платоспроможності банку: визначення і зміст / О. М. Лобач // Юридична Україна. – 2005. – № 12 (36). – С. 47–54.
13. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства: Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 369 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 41. – 26.10. – Ст. 1864.
14. Калюжний Р. А. Поняття неплатоспроможності комерційного банку: економічний та юридичний аспекти / Р. А. Калюжний, О. М. Лобач // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2004. – № 5. – С. 17–29.
15. Горячек І. Система своєчасного застереження проблем у діяльності банків / І. Горячек // Вісник НБУ. – 2004. – Червень. – С. 27–29.
16. Ковбасюк М. Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств : навч. посібник / М. Р. Ковбасюк. – К. : Скарби, 2001. – 336 с.
17. Любунь О. С. Фінансовий менеджмент у банку : навч. посібник / О. С. Любунь, В. І. Грушко. – К. : Слово, 2004. – 296 с.
18. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму : Закон України від 28.11.2002 р. № 249-IV // Офіційний вісник України. – 2002. – № 50. – 27.12. – Ст. 2248.
19. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – 26.08. – Ст. 1918.
20. Про інформацію: Закон України від 13.11.1992 р. № 2657-XII // Голос України. – 1992. – 13.11. – № 217.
21. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – 11.02. – Ст. 56.
22. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 40. – 19.10. – Ст. 1813.
23. Про затвердження Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України: Постанова Правління Національного банку України від 17.06.2004 р. № 280 // Ліга : Закон Еліт 8.2.3. – Інформаційно-аналітичний центр «Ліга», ТОВ «Ліга:Закон», 2012.

O. Lobach

CATEGORY OF “PROBLEM BANKS”, OF “INSOLVENT BANKS” IN THE LEGISLATION UKRAINE

In the article the considered categories a “problem bank”, “insolvent bank”, is entered by Law of Ukraine “On the system of guaranteeing of holding of physical persons”, with the acceptance of that the order of adjusting of relations of bank insolvency is changed in Ukraine, that certain now procedure of leadingout of insolvent banks from a market and liquidation of banks.

Keywords: insolvency, bankruptcy, problem bank, insolvent bank.

Матеріал надійшов 14.02.2014